Kobberskillingen 1779 - i nyt perspektiv

Af Frank Pedersen

rv 79-2, med karakteristisk "slidt" midterfelt

Den velkendte danske kobberskilling med årstallet 1779 er ikke omtalt i møntjournalerne fra den tid, og den er ikke med i "Beskrivelsen af 1791"[1]. Den optræder i to auktionskataloger fra 1826 og 1831 over hhv. H.H. Frosts og C.F. Schubarts samlinger[2], og optages i 1861 i Josef Neumanns møntkatalog: "Beschreibung der bekanntesten Kupfermünzen" med henvisning til disse to kataloger[3].

Mønten er præget i København, og er – bortset fra årstallet – magen til 1771-skillingen, der prægedes med årstallet 1771 inden for perioden 1771-1785, og den hører alt andet lige til denne udmøntning". Det nærliggende spørgsmål er derfor: Hvad har givet anledning til denne årstalsafvigelse fra en i øvrigt konsekvent antedatering af 1771-skillingerne?

C.T. Jørgensens beskrivelse fra 1888[4], der er det første danske møntkatalog, der medtager 1779-skillingen, omtaler den som en prøvemønt. Denne opfattelse videreføres ved flere lejligheder gennem årene, mens såvel Schou[5] i 1926 som Hede[6] i 1963 blot konstaterer møntens eksistens, uden nærmere kommentarer; de har vel begge ment, at teorien om en prøvemønt var usandsynlig – hvorfor skulle man fremstille en prøvemønt, som bortset fra årstallet var uændret i forhold til den hidtidige udmøntning?

Med samme begrundelse har jeg tidligere foreslået, at årstallet 1779 simpelthen er en fejl, begået af stempelskærer J.E. Bauert på linie de mange andre graveringsfejl, som Bauert lagde punsler til i sin karriere[7]. Forklaringen er sandsynligvis den, at Bauert i begyndelsen af året 1779 havde glemt, at skillingen skulle antedateres; man må huske på, at der på det pågældende tidspunkt var forløbet 5-6 år, siden der sidst var præget kobberskillinger i København.

1 Beskrivelsen over danske Mynter og Medailler i Den kgl. Samling. Kbh. 1791.

2 Auktionskataloget fra 1831 over Carl Frederik Schubarts samling indeholder to 1779-skillinger, lot nr. 2282 med beskrivelsen: "Kobberskilling af samme Typ. som de almindelige af 1771, men med forandret Aarstal. Ej i B", og lot nr. 2283: "Skilling af kobber som foreg."

3 Katalogets beskrivelse af 1779-skillingen er: "Inhalt des Cataloges nach H.H. Frost und C.F. Schubart gibt es auch Kupferschillinge von gleichem Gepräge wie jene 1771 Nr. 11825, jedoch mit der Jahreszahl 1779."

4 C.T. Jørgensen: Beskrivelse: Beskrivelse over Danske Mønter 1448-1888, Kjøbenhavn 1888. Kat. nr. 37.

5 H.H. Schou: Beskrivelse af danske og norske Mønter 1448-1814 og danske Mønter 1815-1923, Kjøbenhavn 1926. 1779 S12.

6 H. Hede: Danmarks og Norges mønter 1541.1814.1963, København 1964. H37.

7 F. Pedersen: 1 skilling 1771, med appendiks om 1/2 skilling 1771, Norsk Numismatisk Forening 1991, side 31.

RV 79-1

RV 79-2

Der findes to stempler med årstallet 1779, her betegnet rv 79-1 og rv 79-2. De er kun marginalt forskellige: Rv 79-1 har uforholdsmæssig stor afstand mellem D og A og mindre afstand mellem K og M end rv 79-2; desuden er 1779 bredere end KM. På rv 79-2 er 1779 og KM lige brede.

av 79-2

rv 79-2, med karakteristisk "slidt" midterfelt

Omkring 75% af de mønter, der er præget med rv 79-2, har et ens "slidt" midterfelt, som fortæller, at der ikke er tale om almindelig møntslitage, men derimod om en stempeldefekt[8]. Da de resterende 25 % af mønterne har et tydeligt præg i det pågældende midterområde, kan det fastslås, at stempeldefekten er opstået i løbet af produktionsforløbet.

De to 1779-stempler, rv 79-1 rv 79-2, kobler til hver sit forside-stempel, hhv. av 79-1 og av 79-2. 1779-mønterne har hidtil kun været kendt med disse to stempelpar - uden indbyrdes koblinger og uden koblinger til andre stempler. Der er i øvrigt præget ca. fire gange så mange mønter med rv 79-2 som med rv 79-1[9].

Det er tidligere påpeget[10], at både for- og bagside på 1779-mønterne har en slående lighed med 1771-skillingernes varianttype 10D, og at mønterne derfor må være præget i samme periode som 10D, men bindeleddet har manglet, indtil der for nylig fremkom møntmateriale, der dokumenterede, at forsidestemplet, av 79-1, foruden den hidtil

8 Tidligere omtalt af J. Sømod i Skillingen fra 1771, Møntsamler-nyt 1971, nr. 1.

9 F. Pedersen: Upublicerede registreringer og stempelundersøgelser.

10 F. Pedersen: 1 skilling 1771 … side 30.

av 79-1

av 79-1

rv 10D-1

rv 79-1

rv 10D-2

rv 10D-1

kendte bagside, rv 79-1, også kobler til to andre bagsider, og at disse ikke uventet er af varianttypen 10D. En nøjere undersøgelse har desuden påvist, at alle tre bagsider er udført med samme punsler.

Denne nyhed sætter unægteligt 1779-mønterne i et helt nyt og spændende perspektiv, idet det hermed er dokumenteret, at 1779-prægningen fandt sted som en integreret del af 1771-prægningen. 1779-mønterne er derfor ikke prøvemønter, men fejlpræg (tekstvarianter) på lige fod med, og i øvrigt præget forud for de kendte tekstfejl DANKSE, DANAKE, DNASKE og SKILLIING. Det forklarer tillige, hvorfor de historiske kilder ikke omtaler mønterne – man har enten ikke opdaget fejlen, eller også har man ganske enkelt tiet med sin viden.

Blandt samlere anses 1779-mønterne almindeligvis som meget sjældne i forhold til de almindelige 1771-mønter, og katalogvurderinger og handelspriser (udbud og efterspørgsel) reflekterer da også denne opfattelse. Der er imidlertid her tale om, at 1779-mønterne vurderes som en varianttype i forhold til 1771-mønterne som en anden varianttype. Vurderes sjældenheden derimod ud fra 1779-mønternes fore-

komst i forhold til de enkelte 1771-mønter - dvs. i forhold til disse mønters forskellige stempler – ser billedet noget anderledes ud.

Mine undersøgelser viser, at mere end 10 % af 1771-stemplerne enkeltvis har produceret færre mønter end hver af de to 1779-stempler – hvilket vil sige, at flere end 10% af 1771-mønterne de facto er sjældnere end 1779-mønterne. Denne kendsgerning understreger, at de to 1779-bagsidestempler blot har været to af mange stempler, og at møntproduktionen med disse stempler har haft et helt normalt forløb, hvor stemplerne blev udskiftet på det tidspunkt, hvor de var slidte eller på anden måde defekte.